

АЙЗЪК АЗИМОВ

БИЛЯРДНАТА ТОПКА

Превод от английски: [Неизвестен], 1974

chitanka.info

Джеймс Прис — по-правилно би било да се каже професор Джеймс Прис, но аз предполагам, че това име е познато на всички — винаги се е отличавал с бавния си говор.

Аз ли не знам? Малко ли пъти съм го интервюирал? Той бе най-великият ум след Айнщайн, но ум, лишен от гъвкавост. Прис сам признаваше това. А може би умът му действуваше толкова бавно именно поради величието си.

Прис замислено изказваше някаква абстрактна идея и след това, размисляйки, добавяше още нещо към нея. Даже когато ставаше дума за дреболии, умът му работеше бавно, като търсеше необходимите доводи и уточнения.

„Ще изгрее ли утре слънцето?“ — ще каже например той и ще се замисли. А какво собствено значи „да изгрее“? И може ли да сме твърдо уверени, че утрешният ден наистина ще настъпи? Може ли да смятаме термина „слънце“ еднозначен в този контекст?

Прибавете към всичко това навика му да разговаря любезно, до известна степен безцветния поглед, лице, което не изразява нищо освен крайна разсеяност, редеещи, акуратно вчесани сиви коси, костюм, безразличен към последната мода, и вие ще видите Джеймс Прис, човек, лишен от всякакво обаяние.

Затова никой в този свят с изключение на мен не го заподозря в предумишлено убийство. А дори и аз не съм твърдо убеден в справедливостта на моите подозрения. В края на краищата Прис цял живот си беше бавномислещ. Може ли да се предположи, че в един единствен решителен миг той е проявил бързина в реакциите и мълниеносност в действията?

Впрочем това не е съществено. Дори да бе извършил убийството, всичко се обърна в негова полза. Събитията не могат да се върнат обратно и ако аз съм решил да публикувам това, което пиша, то съвсем не значи, че някой ще седне да ме изслуша.

Едуард Блум беше съкурсник на Прис в университета, а впоследствие стана негов колега. Връстниците си приличаха по любовта към ергенския живот, но се различаваха във всичко останало.

Блум, бърз като слънчев лъч, висок, едър, колоритен, притежаваше силен глас, стремителност и самоувереност. Умът му като метеор поразяваше неочаквано и без грешка същността на нещата. За разлика от Прис Блум не беше теоретик. Той не

притежаваше нито търпението, нито способността упорито и продължително да съсредоточава вниманието си върху чисто абстрактни въпроси. Тази своя слабост Блум не само че не криеше, но понякога се и хвалеше с нея.

Като компенсация Блум се отличаваше с необикновена дарба да вижда практическите следствия от теоретичните открития и да ги реализира на практика. В монолитния фундамент на теоретичната концепция той без усилие виждаше скритите очертания на практическото приложение.

Впрочем на всички е известно (и мълвата едва ли преувеличава), че почти всички изобретения на Блум оправдаха взетите патенти и позлатиха автора. Само за пет години Блум стана един от най-богатите хора в света.

Ако Блум, великият практик, бе пристрастен към някаква област, то това бе областта на откритията, принадлежащи на великия теоретик Прис. Най-блестящите изобретения на Блум представляваха практическото приложение на последните открития на Прис и ако Блум получаваше богатство и слава, то за Прис оставаше дълбокото уважение на целия учен свят.

Както можеше и да се очаква, едва Прис подхвърли идеята за двойното поле и Блум си постави за цел да създаде първия в света антигравитационен апарат.

На мен като репортер на списанието „Теленюз прес“ ми бе поръчано да информирам човечеството за хуманните аспекти, скрити в теорията на двойното поле. И понеже трябваше да се осъществи контакт с професор Прис, задачата не беше от най-леките.

Аз поведох разговор с професора за възможностите на антигравитацията, която би пленила въображението на всеки, а не за неговата теория за двойното поле, останала неразбрана от огромното мнозинство.

— Антигравитацията? — попита Прис, замислено дъвчейки безкръвните си устни. — Не съм уверен, че такава възможност може да съществува или да се яви впоследствие. Аз още не съм обмислил този въпрос... е... е... в тази светлина. Не съм изяснил окончателно могат ли уравненията на двойното поле да имат крайни решения, защото в противен случай... е... е... е... естествено... — и той потъна в джунглата на мисълта си.

Измъкнах го оттам с въпроса:

— Блум смята, че построяването на антигравитационен апарат е възможно.

— Да, знам — кимна глава Прис. — Но се съмнявам в това. На времето наистина Ед Блум неведнъж е демонстрирал своята способност да вижда неочевидното. Той има особено устроен ум. Една твърде комерческа особеност, може да се каже.

Разговорът се водеше в дома на Прис. Типична професорска квартира. Неволно се огледах наоколо. Невъзможно бе да причислиш Прис към хората с пари.

Той едва ли прочете моите мисли. Просто забеляла погледа ми и очевидно сам се замисли върху този въпрос.

— За истински учен — каза Прис — рядко богатство е награда за труда. А и едва ли му е от полза.

Какво пък, може би беше прав. Награди от друг вид Прис бе получил достатъчно. Той бе третият в историята двукратен носител на Нобелова награда и първият, получил двете награди за успехи в точните науки персонално. Нямаше от какво да се оплаква. И макар че не можеше да бъде наречен богат, никой не би сметнал Прис за бедняк.

Но в гласа на учения звучеше неудовлетвореност. Може би го дразнеше не богатството, а изключителната популярност на Блум, докато Прис бе известен само на колегите си от научните конференции.

Не зная дали тези мои мисли се изписаха на лицето ми, но Прис веднага добави:

— Ние с него сме приятели и редовно няколко пъти в седмицата играем бiliarд. Като правило печеля аз.

(Тази негова забележка не бе публикувана. Когато я сверих при Блум, той ми сервира едно дълго опровержение, започващо с израза:

— Той побеждавал — кого? Мене? Тоя глупак...

Наистина двамата учени бяха отлични играчи на бiliarд. Нарочно отидох да видя техните игри след изявленията на Прис и контраизявленията на Блум. Това бяха два бiliarдни вълка, стремящи се на всяка цена да си прегризат един другиму гърлото. Според мен, за приятелство по време на играта и дума не можеше да става.)

— Не бихте ли се съгласили да предскажете — попитах Прис — ще се удаде ли на Блум да осъществи идеята си за антигравитационен

апарат?

— Тоест, няма ли да се съглася да си вържа ръцете и краката с едно категорично мнение? Хм! Нека да помислим, млади човече. Какво наричаме антигравитация? Нашите представи на притеглянето се основават върху общата теория на относителността, създадена от Айнщайн. Въпреки че от появата ѝ са изминали 150 години, в основата си тя е все още валидна. Нагледно можем да си я представим със следния образ...

Измърморих вежливо. Изказванията на Прис на тази тема слушах не за първи път, но за да го принудя да каже нещо ново (съвсем не бях уверен, че това ще ми се удаде), трябваше да му дам възможност да стигне сам до някои нови мисли.

— Нагледно можем да си я представим със следния образ — продължи Прис. — Представете си двумерна, плоска Вселена във вид на тънък, безкрайно еластичен гумен лист. Ако си представите, че масата притежава тегло, то може да се очаква, че всяка маса, поставена върху този лист, го изкривява, създава известно провисване. Колкото е по-голяма масата, толкова по-голямо е това изкривяване.

— В действителност в реалната Вселена — продължи той — съществуват маси с различни размери и затова нашият гумен лист е изпъстрен с произволни изкривявания. Кое и да е тяло при търкалянето си върху такава повърхност пропада и излиза от нея, като изменя траекторията на движението си. Тези изменения в движението се обясняват със силите на притеглянето. Ако движещото се тяло премина достатъчно близо до центъра на някое от посочените изкривявания — при положение, че скоростта му е сравнително малка, то не може да напусне провисването и започва да обикаля около него. При отсъствие на сили на триене едно такова въртене ще продължава вечно. С други думи, това, което Исак Нютон обясни със силите на притеглянето, Алберт Айнщайн обясни със съществуването на геометрично изкривеното пространство. Следователно опитите, свързани със създаване на антигравитация, се свеждат до изменение в геометрията на Вселената. Да припомним отново към нашето сравнение, като си представим случай, в който се опитваме да изправим изкривената гумена повърхност. Отново да си представим, че сме се мушнало под гумения лист и се опитваме да повдигнем деформиращата го маса. Ако по този начин изравним всички

провисвания, ще създадем Вселена, в която не съществуват сили на притегляне. Търкалящото се по новата повърхност тяло няма да измени посоката на своето движение независимо от реалното присъствие на маса. Но затова ще ни е необходима друга маса, равна на първоначалната, която създава провисването. Иначе казано, за да създадем по този начин антигравитация на Земята, е равностойно да получим маса, равна на нейната, и да си я поставим над главите.

— Но вашата теория за двойното поле... — прекъснах го аз.

— Именно. Общата теория на относителността не може да сведе силите на притегляне и електромагнитното поле до една обща система от уравнения. Айнщайн загуби половината от живота си в търсенето на такава система — единна теория на полето — и не стигна доникъде. Аз за разлика от него предположих, че съществуват две полета, които не могат да бъдат сведени до една единна система от уравнения, и като развих тази хипотеза, достигнах логични изводи, които сега могат частично да обяснят създадения от мен модел на пространството.

По всяка вероятност той се приближаваше до нещо, което никой досега не бе чувал.

— И в какво се състои вашето обяснение? — попитах аз.

— Вместо да се опитваме да повдигаме провисванията, нека да намалим еластичността на нашия гумен лист, да намалим неговата податливост. Следователно силите на притегляне ще се намалят, което всъщност е намаляване на масата — причината за изкривяване на пространството. Ако можем да направим гумения лист съвършено плосък, то и притеглянето, и масата ще изчезнат напълно.

— При известни условия — продължи Прис замислено — като противодействие на гравитационното поле и за намаляване на еластичността може да се използва електромагнитното поле. То е много по-силно от гравитационното и с негова помощ преодоляването на притеглянето е възможно.

— Но вие казахте „при известни условия“ — намесих се неуверено, — а могат ли да бъдат създадени такива условия, професоре?

— Това не бих могъл да зная — отговори Прис, замислено разтегляйки думите си. — Ако Вселената действително прилича на гумен лист, то нейната еластичност би могла да стане безкрайна величина. При условие, че нашата аналогия е валидна, за изправянето

на Вселената ще е необходимо електромагнитно поле с безкрайна напрегнатост. От което следва, че антигравитацията е невъзможна.

— Но по думите на Блум...

— Да, знам, той смята, че може да се използва крайна напрегнатост, ако електромагнитното поле има подходяща конфигурация. Въпреки цялата си изобретателност Блум — Прис неволно се усмихна — не трябва да се счита за непогрешим. Той допуска теоретични грешки. Не можа да завърши университета, знаете ли?

Едва не казах, че знам: всички знаеха това. Но в гласа на Прис се почувствува една нотка на интимност и поглеждайки го, видях как очите му се оживиха. С една дума, би се радвал, ако читателят научи за това. Аз само мълчаливо кимнах с глава.

— Значи вие сте готов да заявите, професоре — опитах се отново да подтикна Прис, — че Блум греши и създаването на антигравитацията е невъзможно.

Едва сега Прис уверено кимна в знак на съгласие.

— Гравитационното поле може да се намали, разбира се, но ако под антигравитация разбираме нулево поле, тоест отсъствие на притегляне в значителен обем на пространството, струва ми се, че антигравитацията като явление е невъзможна, каквото и да мисли Блум по този въпрос.

Благодарих му и се оттеглих.

* * *

Можех да видя Блум едва три месеца след разговора с Прис. Блум бе в състояние на крайно раздразнение.

Той, разбира се, бе вбесен от това, че прогнозата на Прис е попаднала в печата. Веднага заяви, че антигравитационният апарат ще бъде готов всеки момент. Прис ще бъде поканен в качеството на участник в опита, демонстриращ антигравитацията на практика. Един репортер (за съжаление не аз) бе успял да пипне някъде Блум и разпитвайки го за същността на явлението, получи следния отговор:

„Рано или късно аз ще построя антигравитационен апарат. По-скоро рано, отколкото късно. И ще го покажа на всички. Всеки, който

иска, ще може да присъствува. Предполагам, че професор Джеймз Прис също ще дойде. Той ще бъде представител на теоретичните науки и когато продемонстрирам апарата си, той ще може да преработи своята теория, за да я съгласува с практиката. Аз съм уверен, че професор Прис, както винаги, леко и елегантно ще измени своята теория и ще докаже, че моята работа се е увенчала с успех.“

Всичко това било изказано с вежлив тон, но в стремителния поток на думите се промъквало разярено ръмжене.

Въпреки всичко Блум продължаваше да се среща с Прис пред билиардната маса и играта им протичаше напълно коректно. За резултатите от работата на Блум можеше да се гадае само по отговорите на двамата учени на въпросите на кореспондентите. Отговорите на Блум ставаха все по-резки, а настроението на Прис явно се подобряваше.

Когато след редица безуспешни опити бях удостоен с честта да интервюирам Блум, приех, че полученото разрешение е доказателство за положителен прелом в работата му. Даже се размечтах: може би ще бъда първият, който ще научи за успешния финал направо от автора!

Мечтите ми не се оправдаха. Блум ме посрещна в кабинета си в зданието на фирмата „Блум“. Мястото беше превъзходно, а постройката по площ не отстъпваше на голямо промишлено предприятие. Едисон в зенита на своята слава преди двеста години не бе достигнал такъв феноменален успех, на какъвто се радваше Блум.

Но настроението на Блум беше мрачно. С едри крачки той влезе в стаята, пътем подхвърли нещо на секретарката, а мен удостои само с кимване.

— Моля да ме извините, че ви накарах да чакате, но днес разчитах да се освободя по-рано. Уви!

Блум беше роден актьор и разбираше колко е важно да си в добри отношения с представителите на печата, но в тази минута усмивката му бе плод на огромни усилия.

— Вие ми дадохте да разбера, сър — опитах се да уточня аз, — че вашият последен опит не е оправдал възлаганите надежди.

— Откъде го измислихте?

— Според мен, това е общоизвестен факт, мистър Блум.

— Нищо подобно. Вие грешите, млади човече. В моята работа общоизвестни факти няма. Вие просто повтаряте мнението на

професора, така ли? Имам предвид Прис.

— Не... Виждате ли, не...

— Виждате ли, да. Нима той не предсказа пред вас, че антигравитацията е невъзможна?

— Професор Прис не се изрази толкова категорично.

— Той никога не се изразява категорично. Винаги увърта. Но сега аз ще го изправа така, както в най-скоро време ще изправа и неговия гумен лист. Изкривявания няма да има.

— Значи вашата работа върви успешно, мистър Блум?

— А нима вие не знаете това? — отсече Блум. — Би трябвало. Не бяхте ли на експеримента, ръководен от мен миналата седмица?

— Бях.

Очевидно работите на Блум не вървяха както трябва, щом се реши да спомене за този опит. Той бе минал добре, но трудно би могъл да бъде наречен сензация. Между двата полюса на магнита бе създадено пространство с намалена гравитация и толкова.

Опитът бе проведен хитро и просто. За наблюдение на пространството между полюсите бе използван ефектът на Мьосбауер. Тесен монохроматичен сноп гама-лъчи бе пропуснат през постепенно отслабващо гравитационно поле. Под негово влияние дължината на вълната се променяше в съответствие с изменението на полето. Това е един изключително точен метод за измерване на гравитационните потенциали и експериментът премина без засечка. Нямахше съмнение, че Блум бе предизвикал намаление на притеглянето.

Бедата бе в това, че и други го бяха правили преди него. Наистина Блум значително бе улеснил постигането на крайния резултат. Принципът му се отличаваше с нови елементи и присъщата на Блум остроумност. Той даже бе патентован и Блум твърдеше, че с негова помощ антигравитацията от лабораторен куриоз ще се превърне в техническа възможност за промишлеността.

Може би той бе прав. Но засега ефектът не бе постигнат, а да се хвали с незавършена работа не бе в стила на Блум. Щом използваше подобни средства, работата му наистина не вървеше.

— Доколкото разбирам — напомних аз, — при този опит гравитационното поле бе намалено до 0,82 от земното, по-малко от стойността, получена в Бразилия миналата пролет.

— Точно така! А сравнихте ли консумираната енергия? Сравнете я и ми кажете каква е разликата за всеки изразходван киловатчас. Обещавам ви голям сюрприз.

— Може би, но ще ви се удаде ли да намалите полето до нула? Професор Прис смята това за невъзможно. Всичко се свежда до факта, че частичното намаляване не трябва да се счита за необичайно явление.

Юмруците на Блум се свиха. Досетих се, че днес се е провалил някакъв ключов експеримент и Блум е на път да излезе от кожата си. Той се страхуваше да не стане за смях.

— Как са ми омръзнали тези теоретици — каза накрая той спокойно. — Прис получи две Нобелови награди. Защото му се удаде да сглоби няколко уравнения. И какво получи впоследствие? Нищо. Аз се добрах до някои важни неща и ще постигна още, независимо дали това се харесва на Прис или не. Човечеството ще запомни мен и само на мен ще благодари. Искате ли да знаете какво не му дава спокойствие? Завистта, обикновената, старомодна, еснафска завист. Защо аз да получавам почести и уважение, а за него нито дума? Веднъж му го казах по време на игра, ние с него играем билиард, както знаете...

Едва тогава разбрах гневното избухване. Аз не бях публикувал този факт в печата. Струва ли да се занимаваш с дреболии, когато става дума за голяма игра?

— Ние играем билиард — продължи Блум, вече успокоен, — но аз губя не по-често от него. Всъщност това е игра между приятели. В края на краищата ние бяхме съкурсници в университета, въпреки че още не мога да разбера как той можа да вземе диплома. С физиката горе-долу се справяше, но хуманитарните науки не му се отдаваха и оценките му се пишеха по милост.

— Вие, мистър Блум, доколкото си спомням, нямате диплома — шеговито попитах аз, наслаждавайки се на взрива, предизвикан от моето нахалство.

— За какъв дявол ми е тя? И без нея се оправям! В университета средният ми бал за първите три курса беше над четири. Но не си въобразявайте нещо. Когато Прис взимаше докторската си степен, аз вече бях притежател на два милиона.

— Така или иначе — продължи Блум ядосано, — веднъж по време на игра му казах: „Джим, един непосветен човек никога няма да разбере как така става, че резултатите идват при мен, а Нобеловите награди — при теб. Защо ти са две награди? Отстъпи ми едната.“ Той забави отговора си, натри щеката с тебешир и каза, както винаги, запъвайки се: „Ти имаш два милиона, Ед. Отстъпи ми единия.“ Както виждате, той мисли само за моите пари.

— Предполагам, че вие не възразявате срещу наградите, които той получава?

Помислих, че Блум ще ме изхвърли през вратата. Но той превъзможна яростта си, разсмя се и махна с ръка.

— Да забравим това. И запомнете, че не говорех за печата. Сега вече може да записвате. Днес имах няколко неприятни изненади и малко прекалих. Но всичко ще се оправи. Струва ми се, че разбрах къде греша. А ако не съм разбрал, ще разбера.

Може да запишете и друго. Твърдя, че не ни е необходимо поле с безкрайна напрегнатост. И без него ще изравним гумения лист. Ще създадем нулево поле. А когато го създадем, аз ще го продемонстрирам пред всички. Ще поканя кореспонденти. Няма да забравя и Прис. Вас също ви каня. Можете да запишете, че събитието няма да се забави. Записахте ли? Прекрасно! Прекрасно!

След тази среща видях учените още няколко пъти. Дори и по време на игра. Както вече казах, и двамата играеха майсторски.

Но обещаното от Блум събитие закъсняваше. Измина почти цяла година, докато ме покани за публичната демонстрация на антигравитацията. Вероятно другояче не можеше и да бъде.

В красиво отпечатаната покана се съобщаваше, че преди демонстрацията ще се състои коктейл за гостите. Блум винаги действуваше обмислено и сега бе решил предварително да създаде у кореспондентите добро разположение на духа. Бе предвидено и предаване по обемната телевизия. Очевидно Блум беше толкова уверен в успеха си, че бе готов да направи цялата планета свидетел на изобретението си.

Аз се свързах с професор Прис, за да се уверя, че и той е поканен.

— Ще бъдете ли там, сър?

Последва продължителна пауза, през която лицето на професора върху екрана на видеотелефона би направило чест на всеки професионален актьор, решил да изобрази нерешителност в крайна степен.

— Рекламните демонстрации на изобретенията са твърде нежелателни, когато става дума за научни въпроси. Не бих искал да поощрявам начинания от подобен род.

Изплаших се да не би Прис да откаже под един такъв благовиден предлог. Без неговото присъствие зрелището щеше да загуби целия си смисъл. Но той вероятно не искаше да изглежда страхливец в очите на света. С явно неудоволствие Прис добави:

— Впрочем Ед Блум не трябва да се смята за истински учен. Така че... нека се позабавляваме. Аз ще бъда там.

— А как мислите, сър, ще успее ли мистър Блум да създаде нулево поле?

— Е-е-е... Мистър Блум ми изпрати чертежите на своя апарат и аз съм затруднен да потвърдя каквото и да било. Той смята, че ще го получи. Може би ще му се удаде, ако... е-е-е... От друга страна... — той пак направи значителна пауза и завърши: — Аз искам да се убедя в това със собствените си очи.

Аз исках същото, както Впрочем и всички останали.

Предстоящият спектакъл беше грижливо подготвен. За гостите бе отделен един етаж от главния корпус — здание, построено на самия връх на хълма. Закуските и коктейлите бяха в изобилие, звучеше тиха музика на фона на интимна светлина. Елегантен и сияещ, Едуард Блум изпълняваше ролята си на внимателен домакин. В залата цареше доброжелателност и удивителна увереност.

Джеймс Прис закъсня. Забелязах, че Блум непрекъснато поглежда към входа и става все по-мрачен. Но ето че се появи сивата фигура на Прис, обичайната му вялост не можа да се оживи нито от веселите възгласи, нито от великолепното общество (не може с други думи да се определи едно такова събрание или настроението, възникнало след две минути).

При вида на Прис Блум засия. Той се понесе към вратата, улови влезлия за ръката и го повлече към бара.

— Джим! Как се радвам, че дойде! Какво ще пиеш? Щях да отменя всичко, ако не бе дошъл. Може ли един спектакъл да започне

без примадоната — радваше се той. — Това е твоя рожба! Твоя теория! Какво бихме правили ние, бедните смъртни, ако вие, олимпийците, не ни сочехте пътя?

Той съвсем се увлече, без да жали похвалите. Приличаше на човек, който храни прасе, преди да го заколи.

Прис нещо мърмореше, но Блум не го оставяше.

— Господа! Моля за минута внимание. Вдигам тост за професор Прис, най-великия физик след Айнщайн, двукратния носител на Нобелова награда, създателя на теорията на двойното поле и пряк виновник за днешното предстоящо тържество, въпреки че професорът се съмняваше в него и даже изяви публично своето недоверие!

Чу се сподавен смях, който бързо стихна. Лицето на Прис прие най-унилото изражение, на което бе способен.

— А сега, след идването на професора и нашия тост за него — каза Блум, — моля да ме последвате, господа.

Този път експериментът бе организиран много по-сложно от предишния. Опитната апаратура се намираще на последния етаж на сградата. Доколкото можех да разбера, измерванията отново се извършваха с помощта на ефекта на Мьосбауер.

Но един предмет беше свършено нов, веднага се хвърляше в очи и привличаше общото внимание. Това беше билиардна маса, монтирана под полюса на един от магнитите. В центъра на масата бе изрязан отвор с диаметър около тридесет сантиметра. Беше свършено ясно, че нулевото поле, ако въобще се появи, ще бъде създадено там, в самия център на облечената със сукно маса.

Експериментът трябваше да протече при един сюрреалистичен декор, подчертаващ победата на Блум над Прис. Започваше поредната среща от техния нескончаем билиарден турнир и този път по всяка вероятност първото място бе отредено на Блум. Не мога да гарантирам за другите, но Прис разбра това. Погледнах го: стоеше, без да изпуска чашата от ръката си. Прис въобще не пиеше, но сега вдигна чаша и я изпи на един дъх. С широко отворени очи гледаше той тази билиардна история и нямаше нужда да си телепат, за да разбереш какъв удар бе това за него.

Блум ни поведе към двадесетина кресла, разположени от трите страни на масата. За Прис бе отредено най-доброто място. Стори ми

се, че професорът иска да избяга и единственото, което му пречи, е мисълта за позора.

Опитът протичаше нормално. На няколко светлинни табла се отбелязваше изразходваната енергия. На други се появяваха резултатите от измерванията. Всичко бе подготвено за удобство на обемната телевизия.

Блум започна да обяснява смисъла на демонстрацията, като непрекъснато се обръщаше към Прис за потвърждение. Отстрани това бе напълно естествено. Но мечтата на Прис бе да изчезне по дяволите. Лицето му красноречиво говореше за това. Изглеждаше така, както вероятно изглеждат грешниците в ада.

Както всички сега знаем, опитът успя. Ефектът на Мьосбауер показваше непрекъснато намаляване на гравитационния потенциал, обратно пропорционален на напрегнатостта на електромагнитното поле. Когато стрелката показа 0,52 g се раздадоха радостни възгласи. Тази цифра на скалата бе отбелязана с червено.

— Както ви е добре известно — уверено заяви Блум, — тази стойност е предишният ни рекорд. Днес той бе достигнат с десет пъти по-малко енергия за разлика от миналия път. Да продължим нататък.

Към края на експеримента Блум, според мен, умишлено забави темпа на снижение.

— Господа — обърна се той към нас, — отстрани на всяко кресло има джоб, в който се намират тъмни очила. Моля ви, да ги сложите. Когато реализираме нулевото поле, ще се появи мощно ултравиолетово излъчване.

Блум си постави защитните очила и всички последваха примера му.

Престанахме да дишаме в момента, когато стрелката достигна нулата и замря там. В същия миг между полюсите на електромагнитна в отвора на масата избухна ярък стълб светлина. От гърдите ни се изтръгна вик на възхищение. Някой попита:

— Мистър Блум, кое предизвика светенето?

— Нулевото поле — отговори Блум, без да дава други обяснения.

Кореспондентите се събраха около масата. Блум умоляващо вдигна ръце:

— Господа, моля да останете по местата си.

Само Прис остана в креслото. По всяка вероятност бе потънал в мислите си. Уверен съм, че истинският смисъл на последвалите събития остана скрит зад черните му очила. Нито аз, нито който и да е друг в залата нямаше възможност да отгатне мислите му. Може би, дори и да бяхме видели очите му, пак нямаше да разберем нищо. Кой знае?

Отново се раздаде гласът на Блум:

— Моля, да запазите спокойствие! Демонстрацията още не е свършила. Досега наблюдавахме само повторение на предишните ми опити. Аз създадох нулево поле и показах неговата реалност. Сега искам да ви демонстрирам свойствата му. Ще направим един опит, който не е правен до днес от никого освен от мен. Аз все още не съм изследвал поведението на нулевото поле, защото смятах, че не някой друг, а само професор Прис има почетното право...

— Какво? Какво? — подозрително го прекъсна Прис.

— Професор Прис — с широка усмивка каза Блум, — моля ви, да направите първия опит, изясняващ въздействието на нулевото поле върху твърдото тяло. Нулевото поле е съсредоточено в центъра на масата. Целият свят знае за подвизите ви на билиярното поле — подвизи, отстъпващи само на победите ви в областта на теоретичната физика. Ще благоволите ли да вземете щеката и да изпратите топката в централния отвор — право в центъра на нулевото поле.

Завършвайки речта си, Блум подаде на професора щеката и топката. Прис ги погледна през тъмните си очила и малко неохотно протегна ръка.

Бих желал да видя очите му. Бих искал да знам дали Блум не беше организирал цялата тази билиярна история по повод забележката на Прис за победите му. Не бях ли аз косвената причина за всичко това?

— Заемете моето място до масата, професоре, аз ще седна на вашето — продължи Блум. — Сега вие сте господар на положението. Този удар е ваш.

Блум седна, като продължаваше да говори и гласът му ставаше все по-дълбок, с тембър, напомнящ орган.

— След удара на професор Прис билиярната топка ще попадне в нулевото поле, извън сферата на земното притегляне. Тя ще запази състоянието си на покой, докато Земята ще продължи да се върти

около оста си и около Слънцето. На нашата ширина по това време на деня, по мои изчисления, Земята при своето движение се спуска надолу. И ние заедно с нея. Топката по отношение на нас ще се издигне нагоре и ще изчезне от повърхността на Земята. Наблюдавайте внимателно!

Прис стоеше неподвижен като статуя. От неочакваност? От изумление? Не знам. И някога няма да узная. Помръдна се, като че ли движението му бе причинено от унижението, предизвикано от недостойната роля, която му натрапи неговият противник. Обърна се към билиардната маса, измери я с поглед, след това погледна Блум. Всички се бяха натрупали около билиярда, за да не изпуснат нищо от вълнуващото зрелище. Само Блум седеше в креслото си — сам и тържествуващ. Той не гледаше нито масата, нито топката, нито нулевото поле. Очите му, скрити зад тъмните стъкла, следяха всяко движение на Прис.

Прис се наведе над масата и постави топката върху сукното. Предстоеше му да завърши последното действие от драмата, посветена на триумфа на Блум и на поведението на Прис — човека, който предсказа невъзможността на нулевото поле и бе станал за смях на всички.

Вероятно сам разбираше, че няма изход. Впрочем може би...

Със слаб, но уверен удар той изпрати топката напред. Тя се завъртя бавно под погледите на всички, удари се в борда, отскочи от него и се отправя към центъра. Тя се търкаляше все по-бавно и по-бавно, като че ли Блум тайно забавяше нейното движение, за да повиши общото напрежение на финала.

Аз стоях срещу Прис и нищо не убягна от вниманието ми. Видях топката, търкаляща се към центъра, на фона на физиономията на Блум, незакрита от сиянието.

Топката достигна нулевото поле, поколеба се на границата му и след това изчезна, оставяйки след себе си избухналата светлина, ехото на гърма и миризмата на запалена вълна.

Всички закрепяхме като един.

Много пъти гледах тази сцена върху екрана на телевизора. Наблюдавах как съм се държал последните 15 секунди. В какво невероятно объркване съм бил сам! Не можех да се позная.

Петнадесет секунди.

Едва тогава обърнах внимание на Блум. Той продължаваше да си седи в креслото, но в тялото му имаше дупка с диаметър, равен на диаметъра на билиардната топка. Както показва аутопсията, по-голямата част от сърцето беше срязана като с гигантски перфоратор.

Изключиха апарата. Извикаха полицията. Изнесоха Прис почти безсъзнание. Аз самият едва се държах на крака и ако някой от присъстващите започне да ви убеждава, че хладнокръвно е наблюдавал всичко, знайте, че с вас говори един нагъл лъжец.

* * *

След няколко месеца успях да се видя с Прис. Той беше отслабнал, но се чувствуваше прекрасно. На бузите му се бе появила руменина, а в маниерите му — увереност. Беше облечен много по-елегантно от преди.

— Мисля, че разбрах какво се случи — каза ми той. — Ако тогава имах повече време, щях да стигна до същия извод, но аз по начало мисля бавно, а бедният Блум така бързаше със своя цирков номер, така настойчиво търсеше сензацията, че аз неволно се включих в неговото темпо. Сега се опитвам да компенсирам частично вредата, която тогава нанесох неволно.

— Това няма да върне живота на Блум — трезво отбелязах аз.

— Не, разбира се — отвърна ми той, — но не трябва да забравяме за неговата фирма. Тя трябва да живее. Катастрофата, с която завърши експериментът, се оказа антиреклама за антигравитацията. Необходимо е да се доведе до знанието на всички какво и как точно е станало. Затова ви и поканих.

— Готов съм.

— Ако мислех по-бързо, щях веднага да разбера, че Блум говори глупости, когато заяви, че билиардната топка ще започне да се движи бавно в нулевото поле. Това е невъзможно. Ако Блум се отнасяше с по-голямо уважение към теорията, нямаше да се гордее с невежеството си и сам щеше да стигне до единствения точен извод. Той трябваше да има предвид не само движението на Земята около Слънцето, млади човече. Слънцето от своя страна обикаля по гигантска орбита около центъра на нашата Галактика. Тя също се движи, въпреки че не се знае

как точно. Билярдната топка, изведена от въздействието на притеглянето — можем да приемем, че е изведена от всичките тези движения, — ще се намира в състояние на абсолютен покой. Но абсолютен покой не съществува.

Грешката на Блум е в това, че той си представяше нулевото поле като състоянието на космонавтите при свободно падане на кораба. Ед очакваше, че билярдната топка ще изпадне в безтегловност. Обаче в кабината на космичния кораб отсъствието на тегло се предизвиква не от отсъствието на гравитационно поле, а от простия факт, че двете тела — корабът и космонавтът — падат с еднаква скорост, еднакво реагират на силата на земното притегляне и се оказват неподвижни едно спрямо друго.

А в нулевото поле, създадено от Блум, стана изправяне на гумения лист, тоест действителна, а не мнима загуба на маса. В такова поле всички тела, включително и молекулите на въздуха, да не говорим за билярдната топка, изпратена от мен там, не притежават маса до момента, когато го напуснат. Предмет, който не притежава маса, може да се движи само по един единствен начин — тук Прис замълча, очаквайки въпроса ми.

— По какъв начин? — добросъвестно попитах аз.

— Със скоростта на светлината. Всяка частица, която не притежава маса, например неутриното или фотонът, е длъжен да се движи със скоростта на светлината. Когато билярдната топка попадна в нулевото поле и загуби масата си, тя мигновено получи светлинна скорост и изчезна.

— Но нима топката не си възвърна масата, излизайки от пределите на полето? — недоверчиво попитах аз.

— Разбира се, че я получи. И веднага попадна под въздействието на земното гравитационно поле, като започна да намалява скоростта си следствие триенето с въздуха и повърхността на билярдната маса. Но сам разбирате какво триене е необходимо, за да се намали скоростта на един предмет с маса на билярдна топка, който се и движи със скоростта на светлината. Земната атмосфера — с дебелина около сто и петдесет–двеста километра — е била прободена за хилядна част от секундата и съмнявам се, че скоростта се е намалила с повече от петдесет километра в секунда. По пътя си тя опърли сукното на

масата, пробви борда ѝ, премина през бедния Ед, счупи стъклото и само един бог знае къде се намира сега.

Единствената щастлива случайност е, че опитът се провеждаше извън града. Ако това се бе случило в града, топката щеше да премине през всички изпречили ѝ се на пътя здания и щеше да погуби стотици хора. Сега тя е далече извън пределите на Слънчевата система и ще продължи своето движение дотогава, докато не се сблъска с достатъчно масивно тяло, върху чиято повърхност ще изрови твърде забележим кратер.

Прехвърлих през ума си всичко казано дотук и видях, че има нещо неясно. Не можех да не попитам:

— Възможно ли е всичко това? Топката попадна в нулевото поле и се спря, все едно че не притежава кинетична енергия. Сам го видях. А е излетяла оттам, според вас, с невероятно голямо количество енергия. Откъде я е взела?

— В това е работата, че отникъде! — сви рамене Прис. — Законът за съхранение на енергията е спазен само тогава, когато са валидни законите, произтичащи от общата теория на относителността. С други думи казано, в света на изкривения гумен лист. Когато изкривяването изчезне, общата теория се оказва неприемлива и енергията може да се създава и унищожава свободно. Това свойство на „неизкривения“ свят се обяснява и от светлинния стълб, който се появява в обема на нулевото поле. Блум, както помните, не обясни неговата природа, и боя се, че не бе могъл да я обясни. Ако първоначално бе анализирал своите опити преди това нелепо представление...

— А вие с какво си обяснявате това излъчване, сър?

— С движението на молекулите на въздуха в границите на нулевото поле. Всяка молекула, попаднала там, придобива скоростта на светлината и го напуска със същата скорост. Понеже това са молекули, а не билиардни топки, скоростта им бързо намалява и кинетичната им енергия при забавянето се превръща в излъчване. Светлинният стълб не изчезва, защото непрекъснато нови молекули попадат в полето и веднага излитат от него, излъчвайки при забавянето си енергия.

— Искате да кажете, че в нулевото поле енергията се създава от нищо?

— Съвършено вярно. Именно този факт трябва да направите обществено достояние. Антигравитацията в началото трябва да бъде използвана не за изстрелване на космични кораби и за конструиране на нови уреди. Преди всичко антигравитацията е неизчерпаем източник на енергия. Блум сам не разбра какво е изобретил. Става дума не за антигравитационен апарат, а за първия в света вечен двигател, идеалния „перпетуум мобиле“, създаващ енергия от нищото.

— Значи, професоре — започнах аз, като обмислях внимателно думите си, — билиардната топка можеше да убие когото и да е от нас. Можеше да излети накъдето ѝ хрумне?

— Виждате ли, непритежаващите маса фотони се излъчват в произволно направление. Свещта, както се казва, свети във всички посоки. Но билиардната топка е едно единично тяло. Тя може да излети само в едно направление. В дадения случай на пътя ѝ попадна скъпият ни Ед Блум.

С това всичко се свърши. Последствията са известни. Човечеството получи неограничени източници на енергия и светът стана такъв, какъвто го познаваме сега. Фирмата на Блум избра за научен ръководител професор Джеймз Прис и скоро той придоби слава и богатство, които надхвърлиха постигнатото от покойния Едуард Блум. Освен това Прис си остана носител на две Нобелови награди. Само че...

Една мисъл не ми дава покой. Фотоните излитат във всички посоки, защото те възникват спонтанно и нямат никакви предпочитания по отношение на посоката. Молекулите на въздуха — също.

Но когато става дума за билиардната топка, търкаляща се в определена посока? В какво направление трябва да излети тя от полето?

Опитах се деликатно да повдигна този въпрос, но физиците-теоретици не бяха уверени в точния отговор. Що се отнася до бившата фирма на Блум, никакви разследвания не бяха направени. Някой оттам ми обясни, че принципът на неопределеността предполага равномерно излъчване на всички тела, попаднали в нулевото поле. Но защо не последва експериментално потвърждение на това предположение?

Защото...

Може би защото само един единствен път мозъкът на Прис заработи светкавично? Може би защото не можа да издържи натиска от страна на Блум? Може би защото, наблюдавайки излъчването, Прис изведнъж разбра всичко? Може би защото едва тогава той се досети, че всяко тяло, попаднало в нулевото поле, излита със скоростта на светлината.

Защо тогава Прис замълча?

В едно съм само уверен. Това, което Прис направи с билярдната топка, бе направено безупречно. Той беше отличен играч и топката му се подчиняваше напълно. Аз бях там. Видях как Прис погледна Блум, а след това билярдната маса, за да измери ъглите.

Аз видях удара на Прис. Видях как топката направи двоен удар и се отправи към нулевото поле. Тя вървеше по строго определен път.

Видях как тя влезе в нулевото поле — обемната телевизия ще потвърдя думите ми. Тя бе отправена точно към сърцето на Блум.

Случайност?... Съвпадение?... Убийство?

Публикувано във вестник „Орбита“, броеве 3,4,5/1974 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.